

ADVENDIAJA II PÜHAPÄEV AD 2021

1Pt 1:13–17 (Ho 2:20–22; Lk 21:25–36)

13 [Seepärast,] võotanud oma mõistuse niuded ja olles täiesti kained, lootke armule, mida teile pakutakse Jeessuse Kristuse ilmumises.

14 Nii nagu kuulekad lapsed ärge ka teie kohanege oma kunagise teadmatuseaja himudega,

15 vaid saage pühaks kogu oma käitumisega, nii nagu on püha see, kes teid on kutsunud;

16 sest kirjutatud on: «Olge pühad, sest mina olen püha!»

17 Kui te hüüate Isaks Teda, kes mõistab erapooletult kohut igäihte tegude järgi, siis elage kartuses oma majalispõlv,

[18 teades, et teid pole lunastatud kaduvate asjadega, hõbeda või kullaga teie tühisest esiisadelt päritud eluviisist,

19 vaid Kristuse kui laitmatu ja puhta Talle kalli verega.]¹

Sissejuhatus

Peetruse esimene kiri on kirjutatud tõenäoliselt Roomas, mida autor ise nimetab Paabeliks (1Pt 5:13), aasta 64 paiku (võib-olla osalt ajendatuna Nero algatatud kristlaste tagakiusamisest). Nii kirja enda järgi (1Pt 1:1) kui kiriku traditsiooni kohaselt on kirja autoriks apostel Peetrus, kes kasutas kirjutajana Silvanust (1Pt 5:12), apostel Pauluse kaastöölist. Viimane aitab seletada nii seda, et kirjal on sarnasusi mõnede Pauluse kirjakohtadega (vrd nt 1Pt 2:6.8 ja Rm 9:32j ning 1Pt 3:1–7 ja Ef 5:22–28), kui ka kirja head kreeka keelt, mis paljude uuema aja uurijate arvates välistavat Peetruse autorluse.

Peetruse kiri algab Kristuses teostunud lunastuse ning sellel rajaneva päästelootuse rõhutamisega (1Pt 1:3–12), millest tuleneb kristlaste kutsumus ütelda lahti oma varasemast kaduvast eluviisist ning saada kuulekuse lastena pühaks, nagu on püha see, kes on nad kutsunud (1Pt 1:13–2:18). Kristlaste kutsumuse juurde kuulub ka valmisolek kannatada – Kristuse enda eeskujul, kes kannatas omade eest (1Pt 2:19–23; 4:1–19). Tõenäoliselt on see seotud puhkenud tagakiusamisega nii Roomas kui mujal, ka Väike-Aasias, kus asunud kristlased olid arvatavasti kirja esmased adressaadid.

Kolmandas ja viiendas peatükis (pistelisel mujalgi) annab Peetrus mitmesuguseid juhiseid praktiliseks kristlikuks eluks, nii abielus ja perekonnas kui ühiskonnas üldiselt. Eriliselt pöörab apostel tähelepanu kogudusevanematele (preestritele – πρεσβύτερος), keda ta manitseb hoidma nende hoolde usaldatud karja «mitte sunni pärast, vaid

¹ Sulgudes olevat tekstiosa EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus ei ole.

vabatahtlikult Jumala meele järgi» (1Pt 5:2), kinnitades neid lootusega, et «kui Ülemkarjane saab avalikuks», siis nad võivad «võtta vastu kirkuse närtsimatu pärja» (1Pt 5:4).

Nii karjased kui kari peavad alanduma Jumala käe alla, et saada Tema poolt ülendatud (1Pt 5:6), ning elama alati kainelt ja valvates, teades, et kurat «käib ringi nagu mõirgav lõvi, otsides, keda neelata» (1Pt 5:8). Peetrus kutsub oma lugejaid seisma kindlalt usus, teades, et Jumal on see, kes neid, kes üürikest aega kannatavad, parandab, kinnitab, tugevdab ja toetab (1Pt 5:9j).

Niisiis on Peetruse esimese kirja keskseks sõnumiks julgustus ja lootus, millest need, kes on lunastatud mitte hõbeda ega kullaga, vaid Kristuse kui laitmatu ja puhta Talle hindamatult kalli verega, on kutsutud usus, kuulekuses ja pühaduses elades tunnistust andma. Kristuse kannatused, mille läbi oleme päästetud, on ühtlasi eeskujuks, mille järgimine samuti tunnistab, et tegemist on Tema omadega, sest «neidsamu kannatusi on pandud kogema kogu kristlaskond maailmas» (1Pt 5:9).

Keelelisi märkuseid

Seepärast – διὸ – järgnev manitsus on seoses eelnevale üleskutsele jääda usus kindlaks isegi katsumustes, kuna seeläbi päritakse Jumala pääste.

Vöötanud – ἀναζωσάμενοι – sõna ἀναζώννυμι tähendab sõna-sõnalt «üles vöötama», viidates nõnda sellele, et vöötamise eesmärgiks on siduda ülerõivad nii, et need ei takistaks käimist.

Mõistuse – τῆς διανοίας – nii mõtlemisvõimet kui arusaamist tähistav sõna διάνοια koosneb eessõnast διά – «läbi» – ja sõnast νοῦς – «meel», «mõistus», «arusaamine» –, mis tuleneb verbist γινώσκω – «tundma õppima», «tunda saama», «teadma», «mõistma», «taipama».

Niuded – τὰς ὀσφύας – sõna ὀσφῦς – «niuded» – tähistab kas vöökohta, puusi või keha alaosa (ka sealt lähtuva soojätkamisvõime tähenduses – vrd nt Ap 2:30; Hb 7:5.10).

Olles täiesti kained, lootke armule – νήφοντες τελείως ἐλπίζατε ἐπὶ τὴν...χάριν – võiks tõlkida ka: «olles kained, lootke täielikult/lõpuni».² Sõna νήφω tähendab «kaine olema», «talitsetud olema». Sõna τελείως – «täielikult», «lõpuni» – tuleneb sõnast τέλος – «lõpp», «[lõpp-]eesmärk». Sõna χάρις tähendab «arm», «armuand», «armukingitus», «heldus», «heameel», «kiindumus», ka «tänu».

² 1968. aasta piiblitõlkes: «olge kained; ja lootke täiesti armu peale».

Pakutakse – φερομένην – sõna φέρω tähendab «kandma», «tooma», ka «edasi andma», niisiis võiks tõlkida ka «teile antavale armule». Originaalis on tegemist parajasti toimuvale ja jätkuvale tegevusele viitava oleviku ajavormiga.

Jeesuse – Ἰησοῦ – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Kristuse – Χριστοῦ – sõna Χριστός tuleneb verbist χρίω – «võidma», «salvima» – ja tähendab sedasama, mida heebrea משיח – «Messias», «Võitu».

Ilmumises – ἐν ἀποκαλύψει – sõna ἀποκάλυψις – «ilmutus», «ilmumine», «avalikuks saamine» – tuleneb verbist sõna ἀποκαλύπτω – «ilmutama», «avaldama», «teatavaks tegema» –, mis tähendab sõnasõnalt «katet eemaldama».³

Kuulekad lapsed – τέκνα ὑπακοῆς – sõnasõnalt: «kuulekuse lapsed».

Ärge...kohanege – μὴ συσχηματιζόμενοι – sõna συσχηματίζω koosneb kaasaütlevast eessõnast σύν ja sõnast σχῆμα – «komme», «hoiak», «eluviis».

Kunagise – πρότερον – sõna πρότερον tähendab «eelnev», «endine».

Teadmatuseaja – ἐν τῇ ἀγνοίᾳ – sõnasõnalt «teadmatuse». Sõna ἄγνοια koosneb eitavast eesliitest α ja sõnast νοῦς (vt ülalt keelelist märkust sõna «mõistus» kohta).

Himudega – ταῖς...ἐπιθυμίαις – sõna ἐπιθυμία koosneb alalütlevast eessõnast ἐπί ja verbist θύω – «tapma», «surmama» – tulenevast sõnast θυμός – «kirg», «ägedus», «raev».⁴

Käitumisega – ἀναστροφῇ – sõna ἀναστροφή enam-vähem sõnasõnaliseks tõlkevasteks võiks olla «ülalpidamine» (käitumise tähenduses).

Hüüate Isaks – εἰ πατέρα ἐπικαλεῖσθε – võiks tõlkida ka: «hüüate kui Isa poole».

Teda, kes mõistab erapooletult kohut – τὸν ἀπροσωπολήμπτως κρίνοντα – sõna ἀπροσωπολήμπτως tähendab sõnasõnalt «ilma [kellegi] palet [arvesse] võtmata».⁵ Sõna κρίνω tähendab «eraldama», «eristama», «[välja] valima», «läbi katsuma», «hinnangut andma», «kohut mõistma (kohtuotsust langetama)», ka «hukka mõistma».

³ Nagu ka ladina *revēlō*.

⁴ Niisiis on himu midagi hävitavat, surmavat.

⁵ 1968. aasta piiblitõlkes: «isikule vaatamata».

Tegude – sõna ἔργον tähendab «tegevus», «ettevõtmine», «töö», «[teatava töö teostamiseks] tehtav».

Elage – ἀναστράφητε – «pidage ennast ülal».

Oma majalispõlv – τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον – õigem oleks tõlkida: «oma võõrsil viibimise (või rännaku-) aeg».⁶

Lunastatud – ἐλυτρώθητε – sõna λυτρόω – «lunastama», «lahti/vabaks ostma» – tuleneb verbist λύω – «[seotut] lahti päästma», «valla päästma», «vabaks laskma», «lahti mõistma».

Tühisest – ἐκ τῆς ματαίας – sõna μάταιος tähendab «kasutu», «viljatu», «asjatu», «tühine».

Esiisadelt päritud – πατροπαράδοτου – sõnasõnalt: «isade [poolt teile] üle antud».

Eluviisist – ἀναστροφῆς – vt ülal sõna «käitumine» kohta öeldut.

Puhta – ἀσπίλου – sõnasõnalt: «plekita».

Sisuline analüüs

Peetruse esimese kirja esimese peatüki peamiseks rõhuasetuseks on tunnistus Kristuses teostunud lunastusest, mis on saanud meile päästeks ja toonud lunastatuile elava lootuse igavesele pärandile taevas. Usk sellesse täidab kristlased rõõmuga, mida ei suuda varjutada ei kiusatused ega katsumused (sealhulgas ilmselt ka tagakiusamine, kuigi seda otseselt ei nimetata).

Peetrus kõrvutab või koguni vastandab Kristuses avalikuks saanud pääste esiisade igatsuse ja neile antud ennustustega ning kinnitab, et kõik see, mida prohvetite kaudu on ette kuulutatud, on mõeldud justnimelt neile, kes on saanud nii Kristuse kannatuste ja kirkuse nägijaiks kui neist osasaajaiks.

Just sellele lootusele toetudes kutsub apostel nüüd oma lugejaid «vöötama oma mõistuse niuded», olema kained ja lootma Jeesuse Kristuse ilmumises pakutavale (või antavale – vt vastavat keelelist märkust) armule (1Pt 1:13).

Vöötamine viitab teeasumisele: selle mõtteks on, nagu vastava kreekakeelse sõna etimoloogiagi näitab, ülerõivaste taoline kinnitamine, et need käimisel ette ei jääks.⁷

⁶ 1968. aasta piiblitõlkes: «majaliseks olemise aeg».

⁷ Sarnaseks eestikeelseks fraseologismiks on «hõlmad vöö vahele», mis tähistab nii teeasumist kui mingi töö tõsiselt ette võtmist.

Mõistuse või meelega (nagu 1968. aasta piiblitõlkes⁸) niuete võõtamist võib mõista kui üleskutset endale oma mõtte- ja eluviisist adekvaatselt aru anda ning sellele vastavalt toimida. Kuna niuded viitavad ka elu jätkamisele ja viljakusele, võib siin vähemalt kaudselt näha sedasama, mida Jeesus ütleb inimese rikutud südamest kõneldes: «Sest südamest lähtub kurje mõtteid, mõrvamist, abielurikkumist, hooramist, vargust, valetunnistust, pühaduseteotust. Need on, mis inimest rüvetavad.» (Mt 15:19j) Nii võime mõistuse niuete võõtamise vastena näha ka iseendale «pätsete pähe panemist»: inimene peab suutma ennast, oma mõtteid ja oma eluviisi kontrollida ja suunata.

Selle eelduseks on kainus, mis ühelt poolt kujutab endast kindlasti puhtalt inimlikku tasakaalukust, mõistlikkust ja talitsetust, teisalt aga küllap ka oma jõu ja võimete realistlikku tajumist, mis sunnib otsima abi lootusest Jeesuse Kristuse ilmumises pakutavale armule.

Viimast võib (ja ehk tulebki) mõista kahel viisil. Peetrus kõneleb Jeesuse Kristuse, Tema pääste ja Tema kirkuse *ilmumisest* oma esimeses kirjas viis korda, neist neljal on täiesti selgelt juttu tulevases ilmumisest aegade lõpul:

1Pt 1:5 «...teile, keda usu kaudu Jumala väes hoitakse päästeks, mis on viimisel ajal valmis ilmuma.»

1Pt 1:7 «...et teie usk läbikatsutuna leitaks palju hinnalisem olevat kullast, mis on kaduv, ent mida siiski tules läbi proovitakse, ja oleks teile kiituseks, kirkuseks ja auks Jeesuse Kristuse ilmumisel.»

1Pt 4:13 «...rõõmustage, et nii nagu te olete Kristuse kannatuste osalised, võite rõõmuga hõisata ka tema kirkuse ilmumisel.»

1Pt 5:1 «Vanemaid teie seas ma kutsun nüüd üles kui kaasvanem ja Kristuse kannatuste tunnistaja ning ühtlasi osaline tulevases kirkuses selle ilmumisel.»

Siiski ei maksa jätta kõrvale võimalust, et 1Pt 1:13 on juttu [ka] Kristuse esimesest tulemisest ja selles teostunud lunastusest. Taoliseks tõlgenduseks annab võimaluse esiteks praegu aset leidvale ja jätkuval tegevusele viitav olevik, mida originaalis kasutatakse sõna φέρω («pakkuma», «andma») puhul, ning teiseks eelnevad salmid, milles on juttu sellest, et prohvetitele ilmutatu ja neile ette kuulutatatu on saanud teoks Kristuses: «Nendele ilmutati, et mitte neile endile, vaid teile, teie teenimiseks oli kõik see, mida nüüd teile on kuulutatud nende kaudu, kes teile taevast läkitatud Pühas Vaimus on toonud rõõmusõnumeid, millesse isegi inglid igatsevad kummardades vaadata.» (1Pt 1:12)

Kristuses Tema naasmisel avalikuks saav arm on miski, mille poole tasub sirutada ja püüelda, ent Temas, Tema kannatustes, surmas ja ülestõusmises juba ilmunud arm on see, millele lootes ja toetudes saab üldse võimalikuks tulevase armu poole sirutumine ja püüdlemine. Endale oma nõtrusest ja Jumala armust täielikult sõltumisest aus ja adekvaatne aru andmine ongi (muuhulgas) oma mõistuse niuete võõtamine ja tõeline kainus.

⁸ Või koguni «meelemõistuse», nagu 1989. aasta Uues Testamendis.

Kristuse eeskuju järgi ja Tema lunastatutele kohaselt elamine tähendab saamist kuulekuse lapseks ja mitte kohandumist «oma kunagise teadmatuseaja himudega». Millegagi kohanemine tähendab siin (originaali sõnakasutust silmas pidades) teatavasse asjade seisu või skeemi sobitumist, mis muuhulgas näitab alasti selgusega, et mitte inimene ise ei ole enda ega oma elu peremees, vaid teda kontrollib ja suunab miski või keegi muu.⁹

Selleks «millekski muuks» on inimese varasema teadmatuseaja himud. «Teadmatuseaeg» on «mõistuse niuete võötamise» ja kainuse otsene vastand, kusjuures teada-tuntud iroonia seisneb siin selles, et taolises teadmatuses viibiv sõge peab ennast (vaata et ainsaks) tõeliselt targaks, nagu ka enamus patu või himude orje peab ennast tõeliselt vabaks. Sõna ἐπιθυμία – «himu» – etümoloogia näitab, et tegemist on millegi tõeliselt surmava ja hävitavaga: kui Kristuses on inimestele kingitud taevasse talletatud «kadumatu ja rüvetamatu ja närtsimatu pärand» (1Pt 1:3j), siis himudel on pakkuda midagi täpselt vastupidist: häving, surm ja hukatus.¹⁰

Kuulekusest on juttu ka sama peatüki alguses ja lõpus. Peetrus adresseerib oma kirja neile, «kes on valitud Jumala Isa etteteadmise järgi, Vaimu pühitsemise läbi Jeesusele Kristusele kuuletumiseks ja Tema verega piserdamiseks» (1Pt 1:1j), ning kutsub oma lugejaid üksteist raugematult ja puhtast südamest armastama, kuna nad on «kuulekuses tõele oma hinged puhastanud siiraks vennalikkuseks» (1Pt 1:22). Nagu eesti keeles, nii on vastav sõna ka kreeka keeles seotud kuulmisega: kristlased on kuulnud rõõmusõnumit Kristusest, kes on nad oma kalli verega lunastanud, ja nad on kuulnud Tema kutset, kes on püha ja kutsub neidki pühadusele. Kuulekus tähendab selle rõõmusõnumi vastuvõtmist ja sellele kutsele järgnemist.

Pühadus on nii Vanas kui Uues Testamendis seotud Jumalale võlgnetava aukartusega ning tähendab inimeste ja esemete puhul, keda või mida pühitsetakse ja/või nimetatakse pühaks, eeskätt seda, et need on eraldatud Jumalale, määratud Tema austamiseks ja teenimiseks. See, et inimene peab saama «pühaks kogu oma käitumisega», tähendab, et kogu inimese elu ja tema olemus peab olema kooskõlas Jumalale võlgnetava aukartusega. Ning kuna selle kohustuse või kutsumuse aluseks on Kristuses teostunud lunastus – s.t Jumal on inimese endale «tagasi ostnud» –, tähendab see, et inimese eluviis peab olema kooskõlas tema enda Jumala poolt loodud ja Kristuses uueks loodud olemusega.

⁹ Popkultuuris väljendab seda vast kõige tabavamalt 1999. aastal linastunud film *The Matrix*, mis kujutab virtuaalreaalsuse lõksu sattunud inimkonna düstoopilist tulevikku, milles isegi need, kes arvavad sellest välja murdvat, ei või olla lõpuni kindlad, kas seegi pole vaid pettekujutelm.

¹⁰ Väga hästi on seda väljendatud 1989. aasta Uue Testamendi allmärkuses: «Himud (kr. epithymiai) on tingitud «teadmatusest» (kr. agnoia «nõmedus»), nad on pärit praeguse maailma struktuurist ja mööduvad koos sellega (1Jh 2:16j), aga nad orjastavad (Ef 4:22) ja hävitavad inimese (1Tm 6:9).»

Või teisiti öeldes: kristlased kui Jumala lapsed peavad olema oma Isa nägu, sest «kui te hüüate Isaks Teda, kes mõistab erapooletult kohut igäühe tegude järgi, siis elage kartuses oma majalispõlv» (1Pt 1:17). Siin on peidus ka väga tõsine hoiatus: kuigi te olete Jumala lapsed, peate arvestama sellega, et Ta on erapooletu; Jumal ei vaata mitte isikute peale (ega eelista siinkohal oma lapsi võõrastele), vaid mõistab kohut objektiivselt, igäühe tegude järgi.

Kristlased – nagu kõik inimesed – peavad elama oma majalispõlve, s.t praeguse võõrsiloleku aja, «kartuses». Nii jumalakartuses (või aukartuses Jumala ees ehk Jumalat kartes ja armastades, nagu Luther on kümne käsu seletuses ilusti öelnud) kui endale sellest aru andes, et me ei ole siin maailmas midagi muud kui võõrad, rändurid, kes teevad hukatusliku vea, kui hakkavad pidama seda maailma igaveseks ja võtavad omaks selle tühise ja viljatu eluviisi («skeemid»), selle asemel, et oma igavest eesmärki silmas pidades saada kõiges Selle sarnaseks, kes on loonud ja kutsunud nad igaveseks eluks ning kes ainsana võib selle igavese elu inimestele anda.

Jumal on ostnud meid vabaks ja endale tagasi ei millegi vähema kui Kristuse, s.t omaenda Poja kalli verega, ja Tema on meie ainus lootus (vrd 1Pt 1:21). Peetrus tuletab seda meelde nii oma esimestele lugejatele kui meile kõigile: meil ei ole muud elu ega lootust kui see, mille Jumal kingib meile Jeesuses Kristuses, ning tõeline, ammustest aegadest igatsetud ja meile avalikuks saanud ning viimselt ainus tõeline rõõmusõnum seisnebki selles, et see lootus on ja saab täidetud Kristuse ilmumises.

Jutluseks

Advendiaja teise pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Sinu Kuningas tuleb kirkuses». Kirikukäsiraamat rõhutab ühelt poolt Jumala töotustel rajanevat lootust ja rõõmu, teisalt aga Jumala rahva kohustust oodata Kristuse taastulekut kannatlikult võideldes.

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava esimese lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Ho 2:20–22) advendiaja teisel pühapäeval on Jumala poolt Iisraelile antud töötus, et Ta taastab ja uuendab lepingu oma armastatud rahvaga: «Ma kihlan sind enesele igaveseks ajaks; ma kihlan sind enesele õiguse ja kohtu pärast, armastuse ja halastuse pärast. Ma kihlan sind enesele usu pärast ja sina pead tundma Issandat.»

Esimese lugemisaasta Evangeeliumiks (Lk 21:25–36) on Jeesuse ettekuulutus enne Inimese Poja naasmist maailma ja inimeste peale tulevatest hingematvatest sündmustest ja katsumustest, mis nõuavad Tema omadelt valvsust ja valmisolekut, aga mille keskel nad ei pea kaotama julgust, kuna «taevas ja maa hävivad, aga minu sõnad ei hävi».

Niisiis kõneleb esimene pühakirjalugemine eeskätt Kristuse esimesest, Evangeelium aga teisest tulemisest. Epistel keskendub ajale nende kahe vahel: Kristuse omad on juba Tema verega, Tema kannatuste, surma ja ülestõusmise läbi lunastatud, neile on kingitud elav, igavesse ellu ulatuv ja kandev lootus, nad elavad Jumala armust ja on kutsutud selle varal püüdlema pühaduse poole, nagu on püha nende Kutsuja. Samal ajal ei tohi nad unustada, et nad on ikka veel võõrsil, et nad on rändajad, ning et nende tõeline eesmärk, mille poole nad peavad pürgima ja mille poole pürgimisel on hädavajalik elada kuulekalt, mõistlikult, kainelt ja ennast himude võrgust välja rebides, ei ole mitte siin maailmas, vaid taevas, kuhu nad jõuavad alles siis, kui Kristus ilmub taas oma kirkuses.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Me elame lootuses. Advendiaja keskseks sisuks ongi lootus, mis rajaneb juba toimunud ning sirutub eesoleva poole. Kristus on meid oma kalli verega lunastanud, me oleme Temas elavaks lootuseks uuesti sündinud. Meil ei ole muud lootust kui Kristuses avalikuks saanud Jumala arm, mis meid kannab ja pühitseb.
2. Apostel kutsub meid endale sellest selgelt ja kainelt aru andma – nii sellest, et me elame üksnes Jumala armust, kui ka sellest, milleks Jumala arm meid kohustab. Me peame himude orjusest vabastatuna (Kristuse verega lahti ostetuna) neist surmavaist, hävitavaist himudest otsustavalt lahti ütlema ja püüdlema pühaduse poole, nagu on püha Jumal, kes on meid kutsunud. See tähendab eeskätt Tema tahte tundma õppimist ja sellele kuuletumist, n-ö oma kasutusjuhendi järgi elamist, kuna me kuulume Sellele, kes on meid loonud ja oma Poja surma hinnaga tagasi ostnud.
3. Me kuulume Jumalale aga mitte ainult kui Tema loodu ja omandus, vaid kui Tema lapsed. Meile on antud imeline õigus kutsuda Jumalat oma Isaks – siiralt ja tõele vastavalt saame seda teha aga ainult siis, kui ka elame oma Isa lastena, kui oleme Tema nägu. Mitte selleks, et Jumal meil näo järgi vahet teeks (vt keelelist märkust sõna «erapooletu» kohta), kuna Jumal mõistab kohut erapooletult igäühe tegude järgi, vaid selleks, et meie ja meie elu peale vaadates oleks näha, et me oleme Jumala ja kuulekuse lapsed. Seejuures mitte hetkekski unustades, et viimselt võlgname kõik Jumala armule, kes on meid Kristuse kui laitmatu ja puhta Talle kalli verega lunastanud.